

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 15 (1322) 12 КРАСАВІКА 2017 г.

Дарагія сябры "Нашага слова"!

У гэтым квартале ізноў адбылося паніжэнне колькасці падпісчыкаў. Пры тым, што большасць абласцей узровень падпіскі захавала, самыя моцныя суб'екты: Менск, Менская вобласць і Гарадзенская вобласць некалькі здалі, што і прывяло да падзення на 25 чалавек. Тым не менш, трэба назваць Магілёў, Нясвіж, Докшыцы, Наваградск і Астравец, дзе падпіска паднялася на два і больш асобнікаў.

Студзень Красавік		Студзень Красавік			
Берасцейская вобласць:					
Баранавічы р.в.	16	14	Ст. Дарогі р.в.	-	-
Бяроза р.в.	8	8	Стоўбцы р.в.	32	31
Белаазёрск р.в.	1	1	Узда р.в.	1	1
Бярэсце гор.	9	6	Чэрвень р.в.	3	2
Ганцавічы р.в.	1	1	Усяго:	400	385
Драгічын р.в.	-	-	Гомельская вобласць:		
Жабінка р.в.	-	-	Буда-Кашалёва	3	3
Іванава р.в.	1	1	Брагін р.в.	-	1
Івацэвічы р.в.	3	3	Ветка р.в.	1	1
Камянец р.в.	1	1	Гомель гор.	22	22
Кобрын гор.	2	2	Гомель РВПС	-	-
Лунінец гор.	1	1	Добруш р.в.	1	1
Ляхавічы р.в.	1	1	Ельск р.в.	1	1
Маларыта р.в.	1	1	Жыткавічы р.в.	15	15
Пінск гор.	6	6	Жлобін гор.	2	2
Пружаны р.в.	18	19	Калінкавічы гор.	1	1
Столн р.в.	-	-	Карма р.в.	1	1
Усяго:	66	65	Лельчыцы р.в.	-	-
Віцебская вобласць:					
Бешанковічы р.в.	-	-	Лоеў р.в.	-	-
Браслаў р.в.	1	2	Мазыр гор.	2	2
Віцебск гор.	19	18	Акциябарскі р.в.	1	1
Віцебск РВПС	1	1	Нароўля р.в.	1	1
Верхнедзвінск р.в.	4	4	Петрыкаў р.в.	1	2
Глыбокае р.в.	11	10	Рэчыца гор.	3	3
Гарадок р.в.	4	4	Рагачоў гор.	1	1
Докшыцы р.в.	2	4	Светлагорск гор.	1	1
Дуброўна р.в.	1	1	Хойнікі р.в.	-	-
Лёзна р.в.	1	1	Чачэрсск р.в.	2	1
Лепель р.в.	1	1	Усяго:	59	60
Міёры р.в.	1	1	Гарадзенская вобласць:		
Наваполацк гор.	19	19	Бераставіца	4	3
Орша гор.	10	10	Ваўкавыск гор.	8	8
Полацк гор.	3	3	Воранава р.в.	20	19
Паставы р.в.	9	6	Гародня гор.	35	35
Расоны р.в.	1	1	Гародня РВПС	20	19
Сяно р.в.	2	2	Дзятлава р.в.	11	9
Талочын р.в.	1	1	Зэльва р.в.	1	-
Ушачы р.в.	2	2	Ўце р.в.	3	3
Чашнікі р.в.	1	1	Карэлічы р.в.	3	3
Шаркоўшчына р.в.	5	7	Масты р.в.	4	4
Шуміліна р.в.	-	-	Наваградск гор.	3	5
Усяго:	99	99	Астравец р.в.	3	5
Менская вобласць:					
Беразіно р.в.	1	2	Ашмянны р.в.	3	3
Барысаў гор.	6	6	Смаргонь гор.	4	5
Вілейка гор.	2	2	Слонім гор.	17	8
Валожын гор.	12	8	Свіслач р.в.	4	4
Дзяржынск р.в.	12	12	Шчучын р.в.	2	2
Клецк р.в.	1	2	Ліда	49	49
Крупкі р.в.	4	3	Усяго:	194	184
Капыль р.в.	1	1	Магілёўская вобласць:		
Лагойск	5	5	Бабруйск гор.	3	3
Любань р.в.	1	1	Бялынічы р.в.	1	1
Менск гор.	246	237	Быхаў р.в.	1	1
Менск РВПС	9	7	Глуск р.в.	-	-
Маладзечна гор.	12	10	Горкі гор.	1	1
Мядзель р.в.	4	4	Дрыбін р.в.	-	-
Пухавічы РВПС	4	5	Кіраўск р.в.	-	-
Нясвіж р.в.	25	27	Клічаў р.в.	2	2
Смалявічы р.в.	3	2	Клімавічы р.в.	-	-
Слуцк гор.	9	9	Касцюковічы р.в.	1	1
Салігорск гор.	7	8	Краснаполле р.в.	-	-
			Крычаў р.в.	-	-
			Круглае р.в.	2	2
			Мсціслаў р.в.	2	2
			Магілёў гор.	31	34
			Магілёў РВПС	-	-
			Асіповічы гор.	15	15
			Слаўгарад р.в.	1	1
			Хоцімск р.в.	-	-
			Чэрыкаў р.в.	2	2
			Чавусы р.в.	-	-
			Шклоў р.в.	2	2
			Усяго	64	67
			Усяго на краіне:	885	860

Хрыстос уваскрос!

З Вялікаднем, дарагія беларусы!

Хрыстос уваскрос!

І свет прагнуўся
вясной на голечку бяроз.
Ударыў зван на Беларусі:
Хрыстос уваскрос!
Хрыстос уваскрос!
Хрыстос уваскрос з крыві і болю,
каб светач праўды не пагас.
Васкрос Ён для крывіцкіх сёлаў,
васкрос Ён, брацці, і для нас.
Так будзем помніць мы ў кайданах,
падняўшы сэрцы ўгару,
што так, як Бог ускрыжаваны,
уваскрэсне наша Беларусь!

Ларыса Геніюш.
1954 г.

Са светлым
святам
Вялікадня!

Найстарэйшаму сябру ТБМ - 107 гадоў

Найстарэйшаму сябру ТБМ, дзеячу беларускай эміграцыі **Барысу КІТУ**, які апошняга дзесяцігоддзі жыў у Франкфурце-на-Майне, споўнілася 107 гадоў.

Барыс Кіт нарадзіўся 6 красавіка 1910 у Пецярбургу.

Пачатковую адукацыю атрымаў у Наваградскай гімназіі. Скончыў фізіка-матэматычны факультэт Віленскага ўніверсітэта. З 1933 г. выкладаў матэматыку ў Беларускай гімназіі ў Вільні, а ў 1939 г. стаў яе дырэктарам. У 1940 г. заняў пасаду акруговага інспектара Баранавіцкай навучальнай акругі, арганізаваў пачатковыя і сярэднія школы ў Баранавіцкім, Слонімскай, Валожынскім і Ваўкавыскім раёнах. Аднавіў Беларускае гімназію ў Наваградку.

У часы гітлераўскай акупацыі быў дырэктарам школы ў Лебедзеве, гімназіі ў Паставах і гандлёвай школы ў Маладзечне, навучанне ў гімназіях ратавала моладзь ад вазу ў Германію. Многія вучні былі ўдзячныя яму за настаўніцкую дзейнасць. Нейкі час быў у нямецкай турме, выжыў.

Улетку 1944 г. выехаў у Германію, у 1947 г. прыехаў у ЗША. Адзін са стваральнікаў беларускага асяродка ў Саўт-Рыверы. Кіт разам з Франакам Шаўроўскім, Лангінай і Уладзімірам Брылеўскім, Міхасём Сенькам запрашалі беларусаў з Германіі ў Саўт-Рывер, шукалі ім жыллё, працу. Такім чынам паўстаў беларускі асяродак з царквой, які паспяхова дажыў да нашага часу.

У 1950 г. Кіт пераехаў

у Лос-Анджэлас, дзе таксама спрычыніўся да арганізацыі беларускага жыцця.

З сярэдзіны 1960-х удзельнічаў у касмічных праектах, у выніку чаго пакінуў грамадскую дзейнасць.

З'яўляецца акадэмікам Сусветнай акадэміі астранаўтыкі (Парыж), чальцом Амерыканскага астранаўтычнага таварыства.

Пару тыдняў таму журналістка "Народнай волі" Раіса Унукава патэлефанавала яму.

- Чым вы заняты?

- Заняты думкамі, - адказвае ён. - Сяджу вось у вазку ляжу ў ложку і ўспамінаю сваё жыццё... Думаю пра тое, што зрабіў шмат добра і для навукі, і для людзей. Успомнілася сёння, як я быў старшынём першага сходу - гістарычнага сходу ў Вашынгтоне, на якім адбылося паяднанне СССР і Амерыкі ў ракетнай галіне. Гэта была першая двухбаковая сустрэча. 1960 год. У Амерыку прыехала група саветскіх акадэмікаў і міністраў. Паколькі я добра ведаў рускую мову і меў на той час вялікі вопыт у ракетнай справе, мяне і прызначылі кіраўніком гэтай групы. Успамінаю, што на гэтай сустрэчы не было ніякай палітыкі - толькі навука. Атмасфе-

ра была надвычай дружалюбная... І я вельмі ганаруся, што распачаў гэтую справу, якая працягваецца і па сённяшні дзень. А вынікам тых перамоў стаў запуск у 1972 годзе саветска-амерыканскай сістэмы "Саюз-Апалон".

Я рады, што большую частку жыцця займаўся навукай, што прынес шмат карысці чалавецтву... Я даследаваў неверагодна цікавыя рэчы ў галіне астранаўтыкі. Асабліва ганаруся тым, што ўдзельнічаў у распрацоўцы вадкага вадароду, які стаў асноўным ракетным палівам, дзякуючы чаму зрабілася магчымым падарожжа на Месяц... На працягу 25 гадоў я працаваў у галіне касмічных даследаванняў у Амерыцы, напісаў першы ў гісторыі касманаўтыкі падручнік па паліве для ракетных сістэм, які быў станоўча ацэнены ва ўсім свеце. І я быў заўсёдным дэлегатом усіх міжнародных кангрэсаў па астранаўтыцы, дзе выступаў з дакладамі і паведамленнямі.

Пра Барыса Кіта два гады таму напісала "Frankfurter Allgemeine". Пра сакрэт даўгалецкага ён сказаў тады: "Нічога не раблю для гэтага. Абсалютна. Выбіраюся гуляць, "калі добрае надвор'е".

Вікіпедыя.

ISSN 2073-7033

9 772073 703003 >

У бурлівай плыні падзей

(Некалькі пытанняў да Рыгора Кастусёва з нагоды 60-гадовага юбілею)

17 красавіка 1957 года ў вёсцы Цяхцін Бельніцкага раёна нарадзіўся Рыгор Андрэвіч Кастусёў, беларускі палітычны і грамадскі дзеяч, намеснік старшыні партыі БНФ, актыўны сябар ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны".

У першыню з Рыгорам Андрэвічам Кастусёвым мне давялося пазнаёміцца ў лістападзе 1994 года пад час падрыхтоўкі ўстаноўчай канферэнцыі Шклоўскай раённай арганізацыі ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". Непасрэдна канферэнцыя адбылася 28 лістапада ў зале музычнай школы і была

годдзям з дня нараджэння я не вытрымаў, каб не задаць Рыгору некалькі пытанняў:

- *Спадар Рыгор, пасля таго, як набылі сярэдняю адукацыю, які кірунак выбралі ў жыцці?*

- З дзяцінства марыў аб вайскавай службе і рыхтаваў сябе да гэтага. Яшчэ ў школьныя гады добра асвоіў стралковую зброю, добра страляў. Пасля заканчэння школы паступаў у вайскавое вучылішча горада Санкт - Пецярбурга (Ленінграда), але ўжо там, у вучылішчы змяніў свае меркаванні і "ўцёк" з вучылішча. Вярнуўшыся да хаты уладкаваўся на працу рабочым саў-

Пачаў з галоўнага механіка Шклоўскай будаўнічай арганізацыі МПМК-283. Адаваў усё сваё ўменне працы. Відаць, гэта паслужыла таму, што кіраўніцтвам раёна быў прызначаны дырэктарам Шклоўскага раённага вытворчага аб'яднання ЖКГ, дзе працаваў да 2001 года. Вымушаны быў сысці з пасады пад ціскам улады пасля прэзідэнцкіх выбараў з-

сил. У 2010 годзе вылучаны Партыяй БНФ кандыдатам у Прэзідэнта Беларусі. За вылучэнне было сабрана 107083 подпісы. Паводле афіцыйных вынікаў набраў 1,97% галасоў. Аспрэчваў вынікі ў ЦВК.

- *Але вернемся ў Шклоў. Якія найбольшыя ўражання засталася ад працы ў Шклове?*

- Гэта перыяд падрыхтоўкі Шклова да "Дажынак" у 1998 - 2000 гадах. То была не толькі самаадданая праца, але і вялікая школа ў арганізацыі і правядзенні такіх мерапрыемстваў, дзе былі задзейнічаны шматлікія прафесіяналы з усіх куткоў Беларусі.

- *А ці ёсць нейкія асабістыя захапленні?*

- У першую чаргу - гэта тэхніка: аўтамашыны, трактары, іншае. Увогуле, работа рухавікоў успрымаецца як музыка, па якой можна вызначаць недахопы і няспраўнасці. Так склалася, што гэта захапленне перарасло ў прафесіяналізм. Яшчэ адно засталася са службы ў войску - "марзянка". Да гэтай пары, калі пачую, то нават настрой паляпшаецца. Ну і цырульная справа, якой навуачыўся самастойна. Калі каго-небудзь з сямейных трэба стрыгчы, то я гэта раблю з задавальненнем.

- *І нарэшце, што Вы пажадаеце чытачам газеты "Наша слова"?*

- Жадаю ўсім чытачам газеты "Наша слова" поспехаў ва ўсіх справах. Я ўпэўнены, што нашыя агульныя вылікі па адраджэнні беларускай мовы, культуры, адраджэнні беларускай дзяржаўнасці будуць мець плён. А газеце "Наша слова" жадаю, каб колькасць чытачоў і прыхільнікаў газеты ўзрастаў штогод.

- *Дзякуй за інтэрвю. Жадаю надалей безліч гадоў даброднага жыцця, адметнага здароўя, далейшай актыўнасці ў грамадстве!*

Аляксандр Грудзіна, Шклоўская раённая арганізацыя ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны".

На здымках: 1. Рыгор Кастусёў; 2. На паседжанні шклоўскага ТБМ 15.03.1998 г.; 3. На паседжанні шклоўскага ТБМ 2017 г.

Інстытут мовазнаўства Акадэміі навук пачаў курсы беларускай мовы

Дасканаласці няма межаў. Нават беларускамоўныя паягнуліся на курсы беларускай мовы, якія распачаў днямі Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі. Гаворыць дырэктар Інстытута Ігар Капылю.

следаваннямі ў галіне мовазнаўства, якія праводзяцца ў нашай установе. Курсы што-сераду ўвечары можа бясплатна наведваць кожны ахвочы. Заняткі складаюцца з лекцыі і з жывой практыкі. Наперадзе заняткі па этыцы

- Цікаваць да беларускай мовы ёсць: канфесійная сфера, асабліва, што тычыцца каталіцкай канфесіі дзе пашыраецца яе выкарыстанне, сфера інтэрнэту, сёння ў бізнэсе выкарыстоўваецца беларуская мова і радуе тое, што моладзь таксама цягнецца да беларускай мовы. Мы вырашылі прапанаваць навукова-асветніцкія курсы на базе акадэмічнага інстытута, гэта такога плану адзіныя курсы ў нашай краіне і даць магчымасць слухачам пазнаёміцца з тымі да-

зваротаў сярод беларусаў і іншых. Па заканчэнні курсаў кожнаму іх пастаяннаму слухачу будзе выдадзены адмысловы сертыфікат.

Максім Каўняровіч, Беларускае Радыё Рацыя, Менск.

Прайшоў чарговы этап напісання X Агульнаацыянальнай дыктоўкі

На гэты раз сябры Асіповіцкай рады ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" пісалі дыктоўку разам з вучнямі і настаўнікамі Дараганскага ВПК дзіцячы сад-сярэдня школа, да якіх далучыліся і некаторыя жыхары в/г Дараганова. Дыктаваў настаўнік беларускай мовы і літаратуры Тамашоў М.В.

Наш кар.

А

Абарог, шур (оборог) - пабудова з пад'ёмнай страхой для стагавання сена.

Аблавуха (шапка-ушанка) - футровая мужчынская шапка з вушамі.

Аблог (новь, целина) - ціліна.

Абоз (обоз) - некалькі падвод адна з адной.

Абозня - халодны будынак для захоўвання калёсаў, саней і іншага.

Абора - 1) хлёў на Палессі; 2) валокі - вярочная завязка ў лапцях.

Аброк - корм (авёс) для коней.

Аброць (узда) - скураное або вярочатае прыстасаванне на галаву каню для кіравання.

Абрус, настольнік (скатерть) - тканіна, якой накрываюць стол.

Аграгародок (агрогородок) - вёска, якой афіцыйна дадзены такі статус, што азначае сельскагаспадарчы гарадок.

Агароднік (огороднік) - прыгонны селянін, які апрацаваў двара і агарода плошчай адной дзесяціны больш нічога не меў.

Агата, загата (завалина) - прызда (Ваўкавыскі раён). **Агачыць** - акапаць прызбу.

Аглабель, аглоблі (оглобля) - драўляная жэрдка, якая мацавалася адным канцом да восі калёсаў, а другім - канцом да гузоў хамута. Іх было дзве.

Аглабіна - біла, якім мацуюцца лёскі ў драбінах.

Агляды, агледзіны (смотрины) - агляданне бацькамі маладой гаспадаркі маладога перада вяселлем (Вілейскі раён).

Агнаца - лампада перада абразамі.

Адведкі, адведзіны (посещение роженицы) - наведванне сяброўкамі жанчыны, якая нарадзіла дзіця. Звычайна прыходзілі заўсёды з аладкамі.

Адрына (одрина) - гаспадарчы будынак для захоўвання неабмалочанага збожжа, сена, саломы ды інвентару.

Адрынка, прыгумак - бакавая прыбудова да гумна пад адной страхой (Мядзельскі раён).

Аднадворец (одноворец) - вольны селянін, часцей за ўсё шляхціц, становіцца якога прыраўнівалася да замжнага вольнага селяніна.

Адзёнак - памост разам з шастом для стога, незавершаны стог.

Адліў - дошкі, прыбітыя да нізу франтона, каб сцякала вада і не зацякала сцяна. (Бялыніцкі раён).

Адноручка (одноручка) - невялікая піла для работы адной рукой, нажоўка.

Азідкі - адходы пры малацьбе збожжа ўручную.

Азярод, пярэплат (прясла) - драўлянае прыстасаванне - 2 або 3 ступы з гарызантальнымі жэрдкамі для сушкі кармоў (канюшыны, бульбоўніку, гарохавін, сілядэры).

Аканом - наёмны работнік у панскім маёнтку, які

Этнаграфічны тлумачальны слоўнік

Пачынаем друкаваць беларускі кароткі тлумачальны этнаграфічны слоўнік. Спадзяёмся, што нашы чытачы ў музеях і настаўнікі ў школах сумеюць яго выкарыстаць у сваёй рабоце. Складальнік гэтага слоўніка **Сымон Барыс** падрыхтаваў яго для сябе і сваіх супрацоўнікаў, калі працаваў загадчыкам навукова-экспазіцыйнага аддзела Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту (скансэн). Для сучаснікаў, асабліва ў гарадах, імат слоў з гэтага слоўніка зусім незразумельны. Пасля дыялектнага слова ў дужках курсівам напісаны рускі адпаведнік гэтага паняцця. Некаторыя тэрміны будуць праілюстраваны фотаздымкамі або малюнкамі.

кіраваў гаспадаркай.

Аканіцы (ставні) - драўляныя створкі для закрывання акон знадворку.

Акалёнцы - панская прыслуга, якая жыла ў хатах каля панскага дома альбо палаца.

Акалот - абмалочаныя жытні снапы.

Акаліца, ваколіца (околица) - 1) плот з варогамі ў канцы вёскі; 2) наваколле, ваколіца; 3) паселішча дробнай шляхты.

Акуркі (окурки) - начная малацьба на панскім гумне.

Аксаміт, мошаст (бархат) - тоўстая шаўковая тканіна, пакрытая з аднаго боку ворсам.

Алейня (маслобойка) - невялікае прадпрыемства, на якім выраблялі алей (з сем'я або са сланечніку).

Альтанка (беседка) - лёгкі летні будынак у садзе для адпачынку.

Аляксей (Алексей) - вясенні прысвятак рыбакоў і прырэчных сялян. Праваслаўная адзначаюць 30 сакавіка па новым стылі.

Андарак, сукня, даматкан (шерстяная юбка) - суконная спадніца.

Андраі - прысвятак, дзівочае свята, калі дзіўчаты варожаць. Бывае 13 снежня па новым стылі.

Ангарыя, падвода (ангария) - падводная павіннасць для прыватных і казённых маёнткаў у 14 - 19 стст.

Апука - камандная народная гульня ў мяч.

Апалушкі, паланачкі (корытце) - маленькія начовачкі для паланання (ачысткі) круп.

Арандатар (арендатор) зямлі - той, хто ўзяў у маёнтку зямлю ў арэнду.

Аруд (засек, суссек, загром) - адгароджаная частка клеці для захавання збожжа.

Арфа (веялка) - ручная машына з сітамі і з ручным прывадам для веяння абмалочанага збожжа (ачыстка яго ад мякіны).

Аршын (аршин) - мера даўжыні ў Расійскай імперыі, роўная 0,72 м.

Арэлі, гушкаўкі (качэлі) - качэлі.

Асаднікі (осадники) - былыя польскія вайскоўцы, якія былі надзелены казённымі землямі ў Заходняй Беларусі ў 1920-х гадах.

Асвер - журавель у калодзежы.

Аселица - 1) наваколле паселішча; 2) агарод каля вёскі, сенажаць каля агарода.

Асесь, восець, сушня (осеть) - зрубнае памяшканне з печкай для прасушкі снапоў перад малацьбой.

Асочнікі (асочники) - сяляне-слугі ў ВКЛ XIV - XV стст., якія ахоўвалі пушчы і

займаліся паляваннем. Яны вызваліліся ад паншчыны і грашовых падаткаў. За службу яны атрымалі дзве валокі зямлі, якая не абкладалася падаткамі.

Астроўкі, астрыё (кастрома) - жэрдачнае прыстасаванне для прасушкі гароху.

Атрускі - салома, што абтрасаецца з возу або дробная салома пры нарыхтоўцы кулёў.

Атоса, цяга (тяга) - вярочатае, або кручаная з лазы ці жалезнае прыстасаванне, якое рэгулявала нацяжэнне паміж аглоблямі і коламі калёсаў.

Аснова (основа) - падрыхтаваны ніткі ў кроснах для ткання.

Асьміна, асьмінка (осминка) - 1) старая мера аб'ёму сыпучых цел на Беларусі, роўная 1/8 бочкі віленскай, што складала 51 літар; 2) пасудзіна бандарная мерай на 2 пуды ячменю, якая была амаль у кожнай сялянскай гаспадарцы.

Асяніны (осенины) - асеннія дзяды.

Ачэпа - бярвяно, на якое ставілі кроквы.

Ашорстак (жердь) - тоўстая жэрдка, якая злучала пячынны слуп (стоўб) з пярэдняй сцяной хаты.

Афіцыят, шчыт (фронтон) - фронтон хаты, які забіваецца звычайна дошкамі паміж страхой і сцяной.

Б

Баба, гбала - прыстасаванне на сцяне для гнуцця дуг.

Баба (баба, бабушка, повивальная бабка) - 1) бабуля для ўнукаў; 2) ганаровая асоба на хрэсьбінах, якая прымала роды ў маці гэтага дзіцяці.

Бабіна каша або ячня - абрадавая страва на беларускіх хрэсьбінах.

Бабін кут - месца, дзе стаіць печ у вясковай хаце.

Бабіна лета (бабское лето) - асеннія цёплыя дні ў канцы верасня або на пачатку кастрычніка.

Бабка, таркаванка (бабка) - страва з цёртай на тарцы бульбы і спечаная ў печы ў "чыгунку".

Бабка (бабка) - 1) кавадлачка для кляпання касы; 2) мэндлік; 3) грыб падбярэзавік.

Бабкі - народная гульня.

Бабовішча - месца, дзе рос боб.

Бабіль, кутнік (бобіль) - бяззямелны селянін, які меў толькі сялібу.

Багатая куцця - шчодры вечар напярэдадні Новага года па юльянскім календары.

Багач, багатуха (Прачыстая, Богородица) - 1) асенняя свята збору ўраджаю, якое адзначаюць у дзень нараджэння Багародзіцы 8 верасня;

2) лубка жыта са свечкай, што ставяць у гэты дзень на покуці.

Багнік - нячысцік, які жыве ў багне, балоце.

Бадззя (деревяное ведро) - драўлянае ведро, якое прымацавана да жураўля каля калодзежа.

Бадзязкі - вадкая страва з маладога палявога асоту, які варылі на Палессі.

Бажніца, багоўня - драўляная шапка або палічка з абразамі на покуці хаты.

Бай - казачны персанаж або сам казачнік

Байдак (байдак) - рачны грузавы карабель з крутымі, амаль адвеснымі бартамі і двухсхільным дахам.

Баламуцень - вадзяны чалавек паводле міфаў.

Балотнік (болотник) - пачвары, якая жыве ў балоце.

Балей (лохань) - шырокі невысокі круглай формы бандарны посуд для ўмывання ў хаце і для мыцця бялізны.

Баклага, біклага, барылка (бочонок) - невялікая двухдонная бочачка прыплюснутай формы. Яна закрывалася драўляным коркам.

Балалайка (балалайка) - народны струнны шчыпковы музычны інструмент.

Бальшак (столбовая дорога) - вялікая дарога.

Балахоўцы (балоховцы) - жаўнеры арміі Станіслава Булак-Балаховіча.

Баль - плыт на Піне і Ясельдзе.

Бальнікі - плятагоны на Піншчыне.

Барана (борона) - земляробчая прылада працы для рыхлення плэбы.

Баранчык, баран (рубанок) - гэблік з дзвюма ручкамі, які разлічаны на габляванне ўдваіх.

Баранчык - 1) драўляны станок для наматвання нітак на вітушку (в. Дайнава Іўеўскага раёна); 2) невялікі малады баран.

Баранак, барак, ворчык (валёк) - драўляная перакладзіна з жалезнай пятлёй для злучэння з плугам, да канцоў яе прывязваюць пастронкі (Капыльскі раён).

Бараніца - аўчыннае пакрывала, пацягнутае сукном, для ахутвання ног у санях. Бытуе на Палессі.

Барак, ворчык (прістяжка) - прыстасаванне для прыпражкі каня ў дапамогу каранніку.

Барка (барка) - драўляны плоскадонны карабель для славу грузаў па рэках. Рабілі без ветразя, палубы і даху, з закружленымі носам і кармой.

Баркан, паркан (бревенчатый забор) - закідны плот з бярвенняў (Сталінскі раён).

Барта (бортны топор) - адмысловая сякера для выдзёўвання борцяў.

Сымон Барыс

Барташак

- станок для перамотвання нітак на вітушку.

Барцявік - назва бурага мядзведзя, які знішчаў борці і калодныя вуллі.

Барылка (бочонок) - двухдонная бочачка на 5-7 літраў.

Барыш - пачастунак пасля куплі-продажу, заключэння здзелкі.

Басманы - 1) басманікі, прэсныя коржыкі без солі, памінальная страва, з якой пачыналі памінальную вячэру бытавалі ў Заходнім Палессі; 2) куракі, бульбяныя аладкі ці піражкі з дамешкам мукі (вядомыя на Мядзельшчыне).

Басятля (контрабас) - музычны струнна-смыкавы інструмент.

Басты, байструкі (внебарные дети) - пазашлюбныя дзеці.

Басяк (босяк) - бедны чалавек, свавольнік.

Басота, басата (босяки) - галадранцы, басякі.

Батрак (батрак) - беззямельны селянін, якога кулак або памешчык наймаў да сабе на работу; парабак.

Батлейка (вертеп, радёк) - старадаўні лялечны тэатр.

Баўтуха, калатуха (болтушка) - вадкая страва з любой мукі, па прыгатанні нагадвае зацірку. Бытавала на Палессі.

Бацвінне, зеляніна (борщ со свеклы) - вадкая страва злісіцяў і дудак буракоў.

Бацян, буська (аист) - 1) бусел (назва птушкі ў некаторых вёсках Заходняй Беларусі); 2) народная дзіцячая гульня.

Башлык (капюшон) - суконны галаўны ўбор, які адзьяваюць на шапку ад дажджу.

Бачурка - маленькая бочка.

Баяры (бояры) - вайсковыя людзі ў ВКЛ.

Бедная куцця - посная куцця-вячэра, якая бывае напярэдні Калядаў і Вадохрышча.

Бельчык, кубельчык (кадочка) - невялікая бандарная ёмкасць на 3-4 літры.

Берліна, барліна (берлина) - рачны грузавы карабель з палубай, двухсхільным дахам, мячтай і каютамі.

Берда - ткацкая прылада, што служыць для прыбівання ўтоку ў кроснах. Для ткання яно ўстаўлялася ў набіліцы.

Берасцянка (туесок) - каробачка з бяросты для захавання солі або дробных прадметаў.

Берасцень, берасцянік - гліняная пасудзіна, абгорнутая бяростам.

Біла - верхняя частка спінкі ложка або драбінак.

Біклага, баклага (фляга) - двухдонная нізкая плоская бочачка.

Бітук (покрывало) - штотдзённая поспілка з кудзелі (в. Ляхавічы Зэльвенскага раёна).

Бічук, біч (біло) - рабочая частка цэпа, якім б'юць па снапах.

Бірка - 1) кароткая палачка, якая раней замяняла гузік; 2) палачка, на якой непісьменны скарбнік веў улік здадзенага збожжа ў сховішча; бярозавы квас.

Благавешчанне, звеставанне, дабравешчанне - веснавое свята, якое адзначаюць 25 сакавіка.

Блініца - маленькая дзежачка, у якой рыхтуюць цеста для выпечкі бліноў.

Блуза (сорочка) - 1) мужчынская верхняя рабочая сорочка без пояса; 2) прасторная хатняя жаночая кофта.

Бляхі (противни) - жалезныя пасудзіны для выпечкі пірагоў, пернікаў.

Бодні (кадка) - так называюць кубел на Палессі.

Бойка, біянка (маслобойка) - бандарная ёмкасць з вечкам і палкай з крыжавінай для вырабу масла са смятаны ўручную.

Бомы (бубенчики) - званочкі ў выглядзе пустых металічных шарыкаў з кавалачкамі металу ў сярэдзіне. Прымацоўваліся да хамута ці дугі.

Бонда - традыцыйны звычай запрашаць сваякоў на пачастунак свежыной (садавіной, салам).

Бондар (бондарь, кадочник, бочар) - 1) майстар па вырабу драўлянага посуду; 2) традыцыйны народны танец, які выконваўся двума мужчынамі.

Бондзіць - зарабляць грошы (Глыбоцкі раён).

Бонды - пачыва - цеста з сырой бульбы, замешанае мукі і спечанае на сухім капюшым лісце ў печы.

Боты, чобаты (сапоги) - шыты скураны абутак з халывамі. У XX ст. насілі пераважна мужчыны.

Бор (бор) - 1) дзялянка лесу, на якой знаходзілася 60 борцяў; выступаў як падаткавая адзінка (у скарбовых пушчах з кожнага бору спаганялася ручка мёду); 2) стары густы сасновы лес, які расце на высокім месцы.

Борць (борть) - дупло ў дрэве, дзе жывуць дзікія пчолы.

Бортнікі (бортники) - пчаляры, якія займаюцца ўтрыманнем і доглядам баровак (лясных пчол) у борцях.

Бортніцтва (бортничество) - збор мёду ад дзікіх пчол.

Бочка віленская (бочка виленская) - Статутам ВКЛ 1588 г. зацверджана як асноўная дзяржаўная адзінка вымярэння сыпучых рэчываў. Ад яе вызначаліся памеры таксама асноўных адзнак вымярэння - гарцаў і вядра.

Паводле пастановы Сойма ВКЛ ад 1766 г., яна раўнялася 406,54 літра. Яна змяшчала прыблізна 18 пудоў жыта, або 15 пудоў ячменю, або 10 пудоў аўсу.

(Працяг у наст. нумары.)

Навіны Германіі

Нямецкія ўлады будуць штрафваць сацсеткі за фэйкі і агрэсію

Нямецкі ўрад у мінулы сераду ўхваліў ўвядзенне штрафаў на суму да 53 млн. дэляраў супраць сацыяльных сетак, якія не будуць выдаляць паведамленні і фэйкавыя навіны, што распальваюць нянавісць, пасля скаргаў карыстальнікаў.

"Злачынствы на глебе нянавісці, з якімі недастаткова эфектыўна змагаюцца, уяўляюць велізарную небяспеку для мірнага адзінства свабоднага, адкрытага і дэмакратычнага грамадства", - цытуе BBC заяву кабінета міністраў.

З тых часоў, як у Гер-

манію ў 2015 годзе прыбыло больш за мільён мігрантаў, колькасць распальваючых варожасць нападак у сацыяльных сетках вырасла ў шмат разоў. Урад некалькі разоў папярэджаў інтэрнет-кампаніі, што яны недастаткова эфектыўна змагаюцца з падобным кантэнтам.

Акрамя таго, у верасні гэтага года ў Германіі пройдуць выбары. Многія нямецкія палітыкі асцерагаюцца, што перад выбарамі ў сацыяльных сетках з'явіцца мноства лжывай інфармацыі.

У выпадку, калі законпраект атрымае ўхваленне

парламента, у сацсетак будзе толькі 24 гадзіны пасля паступлення скаргі, каб выдаляць допісы, якія адкрыта парушаюць нямецкі закон.

Законпраект, ухвалены кабінетам міністраў, таксама тычыцца дзіцячай парнаграфіі і дзейнасці, звязанай з тэрарызмам, у інтэрнэце.

У Германіі ўжо дзейнічае адзін з самых жорсткіх у свеце законаў аб агрэсіўнай рыторыцы, які тычыцца распаўсюджвання зневажальных звестак, паклёпу, падбуртванняў і пагроз.

nn.by

Ці будзе беларускае кіно?

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 284-85-11, разліковы рахунак № 3015741233011 у аддзяленні па Мінску і Мінскай вобласці №539 ААТ Белінвестбанка", г. Мінска, код 739

24 лютага 2017 г. № 25

Аб трагічным лёсе беларускага кінематографа

Шаноўная Наталля Іванаўна!

У ТБМ звяртаюцца грамадзяне Беларусі з пытаннямі пра тое, калі мы зможам пабачыць беларускія дакументальныя і асабліва мастацкія фільмы на дзяржаўнай беларускай мове? Варта адзначыць, што ў апошнія гады іх няма ўжо і на рускай мове, бо нацыянальная кінастудыя "Беларусьфільм" з маўклівай згоды Міністэрства культуры ператварылася ў губернска-філіял суседняй дзяржавы, прадстаўнікі якой за невялікія грошы эксплуатауюць абсталяванне, купленае за грошы нашых падаткапалцельшчыкаў, а потым паказваюць нашым грамадзянам фільмы накшталт "Вікінга", у якім зневажаюць нашу нацыянальную гераіну князёўну Рагнеду. Адзіная дзейная структура гэтай установы кінастудыя "Летапіс", якая здымае цудоўныя дакументальныя фільмы, у тым ліку і на беларускай мове, абмежаваная ў фінансаванні і ўвесь час знаходзіцца пад пагрозай закрыцця і расфармавання. Дакументальныя фільмы гэтай кінастудыі практычна немагчыма пабачыць не толькі ў беларускіх кінатэатрах, але і на "БТ".

У сувязі з гэтым было б добра падрыхтаваць адмысловы Указ Прэзідэнта аб развіцці беларускага кінематографа, у якім неабходна прадугледзець жорсткі кантроль за расходаваннем дзяржаўных сродкаў, прызначаных для фінансавання беларускага кіно, вызначыць папярэднюю тэматыку фільмаў, асабліва гістарычных, аднавіць у Мінску і абласных гарадах дзейнасць кінатэатраў, дзе можна пабачыць дакументальныя фільмы, знятыя на кінастудыі "Летапіс" і на канале АНТ.

З павагай,
старшыня ТБМ Алег Трусаў.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Проспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск

Тэлефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

е-mail: ministerstvo@kultura.by
31.05.2017 № 14-22/1404

На № _____ ад _____

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Проспект Победителей, 11, 220004, г. Мінск

Телефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

е-mail: ministerstvo@kultura.by

ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны"
220034, г. Мінск, вул. Румянцава, 13,
Трусава А.А.

Аб разглядзе звароту

Паважаны Алег Анатольевіч!

На Ваш зварот у Адміністрацыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па пытаннях развіцця беларускага кінематографа Міністэрства культуры паведамляе наступнае.

У 2011-2016 гадах УП "Нацыянальная кінастудыя "Беларусьфільм" (далей - кінастудыя) штогадова займалася вытворчасцю фільмаў у неігравай і анімацыйнай формах на беларускай мове. Так, з 103 фільмаў у неігравай форме 47 створаны на беларускай мове, з 55 фільмаў у анімацыйнай форме 23 - на беларускай мове. Як правіла, гэта фільмы, прысвечаныя беларускай гісторыі і культуры, яе знакамітым дзеячам, фільмы-казкі і фільмы, накіраваныя на далучэнне дзяцей да беларускай мовы, гісторыі і культуры.

Сярод іх трэба адзначыць цыкл фільмаў "Замкі Беларусі", цыкл фільмаў "Аповесць мінулых гадоў" (аб гербах беларускіх гарадоў), серыял пра Несцерку (рэжысер І. Волчак) і пачаты ў 2016 годзе цыкл фільмаў "Беларуская азбука" (рэжысёр У. Пяткевіч).

Фільмы на беларускай мове набываюцца для паказу беларускімі тэлеканаламі, выкарыстоўваюцца ў якасці дапаўнення да перыядычных выданняў па іх тэматыцы, а таксама кінапракатнымі ўстановамі (пры правядзенні тэматычных мерапрыемстваў).

У цяперашні час у структуры кінастудыі працуюць студыі ігравых, анімацыйных фільмаў і студыя "Летапіс". Фінансаванне вытворчасці фільмаў ажыццяўляецца па выніках адкрытых рэспубліканскіх конкурсаў у выглядзе працэдур дзяржаўнай закупкі на аказанне паслуг па стварэнні фільмаў, вынікі ўдзелу ў якіх залежаць ад якасці прадстаўленых кінапраектаў і іх адпаведнасці конкурсным тэмам.

Так, у 2016 годзе па выніках конкурсу фільмаў у неігравай форме кінастудыя была вызначана пераможцам па 10 з 12 конкурсных лотаў. Чуткі аб закрыцці студыі "Летапіс" не адпавядаюць рэчаіснасці.

У пачатку 2017 года Міністэрствам культуры ўпершыню была праведзена працэдура папярэдняй адкрытай абароны творчых ідэй кінапраектаў альбо кінасцэнарыяў фільмаў у ігравай, неігравай і анімацыйнай формах, на якой быў вызначаны шэраг тэм, прысвечаных беларускай гісторыі ("1155-годдзе Полацка", "950-годдзе Мінска", "205-годдзе вайны 1812 года", "100-годдзе Узброеных Сіл Беларусі", "75-годдзе абароны Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў", "610-годдзе Грунвальдскай бітвы", "Навейшая гісторыя Беларусі", "Пантэон нацыянальных герояў", "Гісторыя Беларусі для дзяцей" і іншыя).

Значная частка сцэнарыяў і кінапраектаў не была рэкамендавана камісіяй для ўдзелу ў адкрытых рэспубліканскіх конкурсах у выглядзе працэдур дзяржаўнай закупкі на аказанне паслуг па стварэнні фільмаў па прычыне іх творчай неабгрунтаванасці і неабходнасці дапрацоўкі.

У сувязі з гэтым Міністэрствам культуры плануе арганізаваць сумесна з кінастудыяй у 2017-2018 гадах конкурс на напісанне сцэнарыяў па тэмах "Гісторыя Беларусі" і "Жыццё сучаснай Беларусі".

Пытанні фінансавання кінавытворчасці рэгулююцца Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 5 снежня 2011 г. № 567 "Аб мерах па дзяржаўнай падтрымцы і стымуляванні развіцця кінематографіі" і Законам Рэспублікі Беларусь ад 13.07.2012 г. № 419-3 "Аб дзяржаўных закупках тавараў (работ, паслуг)". Выдзяленне дзяржаўных сродкаў вядзецца праз конкурс па сацыяльна-значных тэмах, звязаных з гісторыяй і сучасным жыццём Рэспублікі Беларусь.

Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь падрыхтаваны і знаходзіцца на ўзгадненні ў Міністэрстве фінансаў праект Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "Аб стымуляванні развіцця кінематографіі", які прадугледжвае павелічэнне адказнасці стваральнікаў фільмаў за карыстанне бюджэтнымі сродкамі.

Першы намеснік Міністра І.У. Дрыга.

Ада Райчонак святкуе 80-гадовы юбілей

10 красавіка 80-гадовы юбілей адзначыла вядомая беларуская грамадская дзяячка Ада Райчонак. Грамадскай дзейнасцю яна пачала займацца з 1990 года. У 2010-м германавіцкая асветніца стала лаўрэаткай прэміі імя Васіля Быкава "За свабоду думкі", якую ўручае "Рух за Свабоду". Сваёй галоўнай заслугай Ада Райчонак лічыць заснаванне культурна-асветніцкага цэнтра імя Язэпа Драздовіча і папулярнасць яго імя і творчасці.

- Я ўпершыню пачула пра Язэпа Драздовіча ад Марачкіных. Я ніколі не думала, што мой лёс будзе звязаны з Язэпам Драздовічам. Мы арганізавалі культурна-асветніцкі цэнтр імя Язэпа Драздовіча. Правялі 25 мастацкіх пленэраў. Усе пленэры былі драздовіцкія, але былі прысвечаны выбітным сынам і дочкам Беларусі. І Язэпу Драздовічу мы таксама прысвяцілі пленэраў 5.

тыя бабулкі і спявалі тут, і маліліся. Мы рабілі ўсё, каб было вядомае імя Язэпа Драздовіча. Мы рабілі гэта з мастакамі, з журналістамі, з навукоўцамі - з усімі разам працавалі. Мы правялі адну вялікую навуковую канферэнцыю, прысвечаную Язэпу Драздовічу, і нават выпусцілі кніжку, дзе сабраўшы ўсе даклады па Язэпу Драздовічу. Я вельмі рада, што і мая праца, і праца майго Міхася, мае плён, мае працяг, і будзе мець працяг. Ужо з'явіліся вуліцы, якія названы імем Язэпа Драздовіча.

Беларускі Леанарда да Вінчы, як называюць некаторыя Язэпа Драздовіча, у вобrade "вечнага вандруніка" дайшоў і да Менска. Гэтану таксама паспрыяла і Ада Эльсёўна Райчонак.

- Я рада, што ў Менску стаіць скульптура "Вечны вандрунік", у ажыццяўленні якой мне пашчасціла прымаць

трэба было 2 тысячы долараў на гэтую скульптуру. Сельсавет абяцаў даць тысячу, калгас абяцаў даць тысячу, але абяцанкі-цацанкі зацягнулі да новага года і яна стала ўжо каштаваць 12 тысяч. А такое мне не пад сілу. І прыехалі да мяне Навум Гальпярловіч і Лявон Баршчэўскі. Я ў слёзы: "Хлопцы, дапамажыце". Тады Фонд беларускай культуры ўзначальваў Чыгрынаў, і мы звярнуліся да яго. А пакуль збіралі грошы скульптура стала каштаваць ужо 37 тысяч. І дзякуючы падтрымцы беларусаў гэтыя грошы сабралі. Вы не можаце ўявіць, якая была ў мяне радасць, калі я прыехала забіраць тую скульптуру. А потым яе паставілі ў Траецкім прадмесці, каля моста. Я, калі прыежджаю, дык думаю: вось і мая праца будзе тут, у гэтым помніку, і я ганаруся гэтым.

Не толькі адным культурніцкім цэнтрам абмяжоўваецца дзейнасць Ады Райчонак. Акрамя гэтага на Віцебшчыне яна разам з папличнікамі ладзіць мастацкія пленэры, бардаўскія фестывалы, навуковыя канферэнцыі.

- У мяне з'явілася шмат сяброў. Наш цэнтр імя Язэпа Драздовіча не толькі праводзіць пленэры, мы праводзім бульбяныя фестывалы, краязнаўчую канферэнцыю, выпускалі газету "Бацькаўшчына", дзе друкаваліся краязнаўчыя матэрыялы. Нешта робім, стараемся. Паводле Ады Райчонак, яна і надалей будзе працаваць на карысць Беларусі. У бліжэйшы час грамадская актывістка рыхтуецца да бардаўскага фестывалу, які пройдзе ў пачатку чэрвеня на Шаркоўшчыне.

Таццяна Смоткіна,
Беларускае Радыё Рацыя.
Фота аўтара.

Ада Райчонак на магіле Язэпа Драздовіча

Першы пленэр, прысвечаны Язэпу Драздовічу, адбыўся ў Пуньках і Ліплянах, на радзіме мастака. Ада Райчонак узгадвае пра гэта з асаблівай пяшчотай на магіле мастака і этнографа.

- Па першым пленэры нават пастаўлены фільм. Вельмі цікавы. І тут, на першым пленэры, было шмат жыхароў Малых Давыдак і Ліплян. Усе гэ-

удзел. Ведаецца, калі святкавалі юбілей Драздовіча, я пазнаёмілася са студэнтам мастацкай акадэміі Ігарам Голубевым. Мы з ім хадзілі па вёсках, збіралі матэрыял. І вось ён зрабіў тую скульптуру, гэтая была ягоная дыпломная праца. Я сем разоў ездзіла да рэктара і прасіла, каб яе не знішчалі, каб паставілі яе ў метале. А яна была зробленая ў пластыліне. І

Спевы гімнаў у Магілёве

Напярэдадні Дня Волі ТБМ імя Скарыны ў Магілёве, ужо па традыцыі, на гуртку спявала гімны. Кіраваў спевамі Сяргей Дымкоў. Ён жа і паведамляў аб гісторыі кожнага твора.

Гімны краіны пішуцца, як вядома, не па замове, а самай гісторыяй. Пры тым сам факт з'яўлення гімну можа быць выпадковай падзеяй, неадпаведным вершам і мелодыяй, але, трапіўшы у гістарычны кантэкст народа, яны становяцца яго гімнам. Вядома, напрыклад, гісторыя французскай салдацкай песні "Марсельеза", што стала гімнам Францыі, ці мазуркі "Ешчэ Польска не згінула", якая стала ў 1918 годзе дзяржаўным гімнам Польшчы.

Гімны найчасцей ствараюцца ў барацьбе за нацыянальна-культурнае, дзяржаўнае і духоўнае адраджэнне і выбіраюцца народам, які змагаецца за сваю волю і лепшую долю.

Спяваць пачалі з гімна "Багародзіца" - найстарэйшага з захаваных беларускіх гімнаў. "Багародзіца" - гімн Вялікага Княства Літоўскага ў 14-18 стагоддзях і найстарэйшы польскі рэлігійны гімн. З 15 стагоддзя зваўся таксама "Песняй Айчыны" і ўжо тады лічыўся старадаўнім. Спяваўся пры каранаванні, прыдворных цырымоніях і іншых урачыстасцях,

войскам перад бітвамі, пры асвячэнні мошчаў святых, на пахаваннях дзяржаўных асоб. "Багародзіца" адносяць да гімнаў, а не да малітваў, на падставе наяўнасці вершаванага тэксту. Найстарэйшы запіс тэксту з мелодыяй зроблены ў 1407 годзе.

У 16 стагоддзі быў перакладзены на лацінскую мову. Вядома шаснаццаць нотных запісаў "Багародзіцы", зробленых у 15-18 стагоддзях. На вялікай дзяржаўнай харугве ВКЛ з аднаго боку была выява "Пагоні", а з другога - выява Багародзіцы. Улічваючы, што з другой паловы 13 стагоддзя выява Багародзіцы была гербам Полацкага княства, магчыма, ВКЛ пераняло гэты герб, а можа, і гімн "Багародзіца" ў спадчыну ад Полацка.

На падставе моўных даследаванняў прыблізна вызначаюць час узнікнення гімна - сярэдзіна 14 стагоддзя, аднак ужытыя ў тэксце архаізмы кажуць за значна ранейшае аднясенне гэтага твора (нават да 13 стагоддзя). "Багародзіца" з'яўляецца арыгінальным творам, даследчыкі не адшукалі адпаведнікаў у грэчаскай, лацінскай, чэшскай і нямецкай літаратуры.

Упершыню ў крыніцах "Багародзіца" згадваецца Янам Длугашам, у сваёй Хроніцы ён распавядае, што на пачатку бі-

вы пры Грунвальдзе польска-літоўскае войска заспявала "Багародзіца" і, патрасаючы дзідамі, рушыла на ворага.

Разам з гуртом "Стары Ольса" грамада спявала: *Багародзіца, Дзявіца, Богам славёна, Марыя. У твайго сына, Гаспадіна, Маці звалёна, Марыя, Маці звалёна, Марыя, Зычы нам і адпусці нам, І дзеля Хрысціцеля, Божыча Пачуй галасы,*

чалавечыя мыслі споўнь. Г малітву табе ўзносім, І даць рады цябе ж просім. Дай на свеце збожны пабыт, Па жывоце дай райскі быт, Багародзіца, Дзявіца, Богам славёна, Марыя.

Наступным спявалі ўсім вядомы, знакаміты гімн "Пагоня" на вершы геніяльнага Максіма Багдановіча.

"Не загаснуць зоркі ў небе, покі неба будзе, - не загіне

на незалежніцкіх пазіцыях. У 1991 годзе, пасля аднаўлення незалежнасці Беларусі, вылучаліся прапановы зрабіць "Ваяцкі марш" гімнам Рэспублікі Беларусь, побач з аднаўленем гербу "Пагоня" і Бел-чырвона-белага сцяга ў якасці дзяржаўных сімвалаў. У прыватнасці, з публічным зваротам на конт гэтага выступілі вядомыя літаратары Васіль Быкаў, Аляксандр Адамовіч і Рыгор Барадулін. Сёння марш карыстаецца пэўнай папулярнасцю ў асяродках беларускай дэмакратычнай апазіцыі і рэгулярна фігуруе сярод прапанаваных альтэрнатываў сучаснаму гімну Беларусі.

"Магутны Божа! Уладар сусветаў, вялікіх сонцаў і сэрц малых! Над Беларусіяй, ціхай і ветлай, рассяп праменне свае хвалы." - радкі з верша "Малітва", напісанага Наталіяй Арсенневай у 1943 годзе. У 1947 годзе кампазітар Мікола

Равенскі паклаў яго на музыку. У 2002 годзе на сходзе грамады і інтэлігенцыі ў Палацы мастацтваў менавіта "Магутны Божа" быў выстаўлены ў якасці гімну Беларусі.

Напрыканцы 1990-х, калі яшчэ не быў прыняты цяперашні гімн, менавіта гэтыя песні "Радзіма мая дарагая" быў надрукаваны ў школьных дзённіках побач з дзяржаўнымі гербам і сцягам. Сюжэтнасць верша, напеўнасць радка далі магчымаць верш Аляксандра Бачылы пакласці на музыку ўладзіміра Алоўнікава.

Самыя вялікія апладысменты выпалі на долю кампазіцыі "Беларуская песня". Гэтыя спеў - прысяга вернасці Бацькаўшчыне, клятва не зракацца *"той гордай мовы, якую і тады не забудзем, калі сонца з зямлёю ў апошні наглыбляцца змрок..."* Відавочна, што менавіта ў гэтую кампазіцыю Зміцер Вайцюшкевіч уклаў усю любоў і піетэт да паэзіі ўладзіміра Караткевіча, якая загучала сучасна і актуальна. Як і належыць творчай спадчыне Генія.

Прасявалі дзве рэчы на словы ўладзіміра Некляева, якія маглі прэтэндаваць на тое, каб стаць гімнамі - гэта "Жыве Беларусь" і "Сцяг". А закончылі нашы спевы з нагоды Дня Волі гімнам нашага роднага горада Магілёва.

Н.М. Шамякіна.

Памёр беларускі паэт Міхась Кавыль

У амерыканскім Саўт-Рыверы (Нью-Джэрсі) 6 красавіка памёр беларускі паэт Міхась Кавыль. Пра сумную навіну паведаміў Янка Запруднік.

* * *

Паэт Міхась Кавыль (сапраўднае імя - Язэп Лешчанка) нарадзіўся на Случчыне 1 снежня 1915 г. Скончыў Грэскую сямігодку. Вучыўся на пазашкольным аддзяленні Беларускага педагагічнага тэхнікума ў Менску. Быў сябрам "Маладняка". У 1933-м арыштаваны і асуджаны на 3 гады. Адбываў пакаранне на Далёкім Усходзе. Здолеў вызваліцца, потым жыў у Варонежы (у Беларусі было забаронена вяртацца), працаваў настаўнікам. Быў у Чырвонай арміі на фронце, трапіў у палон, быў вы-

звалены. Пад нямецкай акупацыяй жыў у Менску, працаваў у аддзеле прапаганды.

З лета 1944 г. на эміграцыі. Жыў у Германіі, Бельгіі. У 1950 г. выехаў у ЗША і пасяліўся ў Саўт-Рыверы, дзе быў вялікі асяродак беларусаў. У эміграцыі Кавыль выдаў зборнікі паэзіі "Ростань", "Пад зоркамі белымі", "Цяжкія думы", "Міжганёў".

Міхась Кавыль быў адным з заснавальнікаў і выдаўцом часопіса "Беларуская думка", што выдаецца ў Саўт-Рыверы з 1960 года і па сённяшні дзень.

Жонка Міхася Кавыля Соня Лешчанка прыгадвала ў лістападзе 2016 года: "Міхась ні разу не прыязджаў у Бела-

рус. Баяўся, што ў Сібір вышлюць. Ён ў Сібіры быў тры гады. Толькі я прыязджала. Тры разы. Хоць яму і можна было ехаць, але ён баяўся".

У лістападзе 2015 г. у Саўт-Рыверы адзначалі 100-годдзе Кавыля, віншаванне прыйшло і ад Барака і Мішэль Абамаў.

Паводле СМІ.

Наведванне магіл і ўшанаванне памяці адметных людзей нашага краю

Светлай памяці Віктар Сырыца гадоў 5-10 назад запачаткаваў традыцыю наведвання магіл змагароў за Беларусь, дэмакратыі і справядлівасць, якія пахаваны на Русінаўскіх могілках. У першую чаргу гэта людзі, якія прайшлі праз сталінскія турмы, таксама паэты, грамадскія дзеячы.

Звычайна на Дзень Волі Віктар збіраў 5-10 бліжэйшых сяброў, прыходзілі разам на магілы, ускладалі кветкі, ўспаміналі памерлых. Год назад склалі спіс і мапу месца адзінаццаці пахаванняў, бо могілкі вельмі вялікія і знаходзіць магілы цяжка. За апошні год у спіс унеслі яшчэ сем прозвішчаў. 26 сакавіка 2017 года мерапрыемства пачалося са службы вернікаў Уніяцкай царквы пад кіраўніцтвам Айца Яўгена Маліноўскага. У час літургіі маліліся за упакаенне душ памерлых змагароў за Беларусь і за тых, хто сёння ў няволі.

Пасля службы 16 чалавек сабраліся на могілках, падыходзілі да кожнай магілы, дзе трэба, прыбіралі. Распавядалі пра памерлых, іх жыццё і справы, маліліся пад кіраўніцтвам айца Яўгена. На кожную магілку палажылі кветкі, чыталі вершы. Больш за тры гадзіны наведалі ўсяго 15 месца пахаванняў.

Вырашылі, што трэба ствараць летапіс пра гэтых людзей і іх справы. Прапануем дэмакратычнаму актыву іншых гарадоў Беларусі падтрымаць традыцыю ўшанавання памяці сваіх герояў.

Баранавіцкая гарадская арганізацыя ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны"

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы* (V - XV стагоддзі)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Мешка I далучыў да Польшчы спачатку Заходняе Памор'е, а потым, пасля вайны з Чэхіяй - Малапольшчу і Сілезію. Каб выйсці з залежнасці ад германскай імперыі, Мешка пераходзіць пад непасрэдную апеку Рымскага Папы і плаціць яму спецыяльную даніну ("грош св. Пятра"). Яго палітыку грунтоўна прадаўжаў яго сын *Баляслаў I Харобры* (992-1025). Баляслаў пашырыў тэрыторыю Польшчы і нават часова далучыў да яе Маравію. У 1000 г ён дамогся права мець польскую царкоўную мітраполію, незалежную ад Германіі. У горадзе Гнезна заснавалі арцыбіскупства. У 1025 г. Баляслаў I стаў першым польскім каралём, але неўзабаве памёр.

Кароль Польшчы *Баляслаў Харобры*

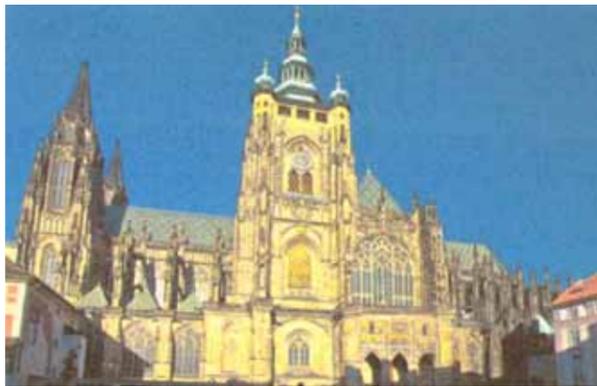
Аднак сын Баляслава *Мешка II* не здолеў утрымаць заваёвы бацькі, страціў некаторыя тэрыторыі і ў 1032 г. прыняў васальную прысягу нямецкаму імператару Конраду II ды страціў каралеўскую карону. У 1037-1039 гг. у Польшчы адбылося народнае паўстанне, бо людзі хацелі вярнуцца да язычніцтва. Сітуацыя ў краіне палепшылася, калі яе ўзначаліў *Казімір I Адноўца* (1038-1054). Ён здолеў вярнуць страчаныя землі, а сталіцу дзяржавы з Гнезна перанёс у горад Кракаў. Яго сын *Баляслаў II Смелы* пайшоў далей за бацьку і ў 1076 г. вярнуў Польшчы каралеўскую карону, аднак неўзабаве, у 1079 г. яе страціў і мусіў пакінуць краіну. У выніку ваеннага паходу ў 1121-1122 гг. польская войскі занялі Заходняе Памор'е і захапілі горад *Шчэцін*. Мясцовы князь прызнаў уладу Польшчы, і Памор'е стала хрысціянскім.

У 1133 г. уладар Польшчы *Баляслаў III* увёў прыныцп сеньярату і падзяліў дзяржаву паміж сваімі сынамі. Вышэйшую ўладу меў старэйшы брат - сеньёр, які ў якасці дамена меў Кракаў і Памор'е. Палітычнае значэнне Польшчы аслабела, і яна ўступіла ў перыяд феадальнай раздробленасці. У 1226 г. князь *Конрад I Мазавецкі* запрасіў крыжаносцаў для змагання з прусамі, і Польшча на доўга займела моцнага ворага - Тэўтонскі (Нямецкі) ордэн. У 1241 г. на Польшчу напалі мангола-татары, якія захапілі гарады Кракаў і Сяндзімір і ўроцлаў. Іх чарговя

набегі адбыліся ў 1259 і 1287 гг. У пачатку XIV ст. Польшчай кіравалі чэшскія каралі.

5. Стварэнне Чэшскага каралеўства

Да пачатку X ст. землі сённяшніх Чэхіі і Славакіі ўваходзілі ў склад Вялікай Маравіі. Пасля яе падзення мясцовыя славяне прызналі ўладу племені чэхаў, якія жылі на рацэ Влтаве. Калі верыць паданню, Чэхам звалі іх старадаўняга правадыра. На чале чэхаў сталі князі з роду Пржэмыславічаў. Князь *Вацлаў* (920-я гады - 935) стаў хрысціянствам і стараўся распаўсюдзіць новую веру сярод супляменнікаў. Ён заснаваў у Празе галоўны храм краіны, *сабор св. Віта*, і знаходзіўся пад уплывам усходняга хрысціянства, якое прынеслі ў Маравію Кірыл і Мяфодзіі. Аднак родны брат, прыхільнік язычнікаў, па-зладзейску забіў князя. Потым Вацлава ў Чэхіі пачалі лічыць нацыянальным святым і заснавальнікам чэшскай дзяржавы. Палітыку Вацлава праводзіў яго наступнік *Баляслаў I* (935-972). Менавіта пры ім сталіцай стаў горад *Прага*, які ператварыўся ў буйны гандлёвы цэнтр. У 973 г. у Празе ўзнік біскупства, і чэхі канчаткова прымаюць гэтым разам ужо заходняе хрысціянства. У 982 г. біскупам Прагі становіцца багаты чэх *Войцех*, які пры хросце прыняў імя

Сабор св. Віта ў пражскім Градзе. Пабудова XIV ст.

Адальберт. Ён закончыў школу акіяна. Але найбольш ад венграў пацярпелі нямецкія землі. Каб абараніцца ад ваяўнічых качэўнікаў, кароль *Генрых I* на мяжы з венграмі збудаваў шмат невялікіх умацаванняў-бургаў, дзе былі вайсковыя гарнізоны. *Генрых* і яго сын *Атон I Вялікі* стварылі моцнае нямецкае коннае рыцарскае войска і з дапамогай бургаў пачалі паспяхова ваяваць з венграмі. У 955 г. у Баварыі на рэчцы *Леху* войска венграў было разбіта, і яны спынілі свае крывавае набегі. Венгры змяшаліся з карэнным насельніцтвам, славянамі, і пачалі таксама займацца земляробствам. Паступова ўзніклі венгерскія магнаты, якія ўступілі ў барацьбу за ўладу ў новай краіне. Адно заставаліся язычнікамі, другія шукалі падтрымкі ў Візантыі, а трэція - у германскіх імператараў. Да ўлады прыйшоў род *Арпадаў*. Адзін з князёў гэтага роду прыняў ад візантыйцаў усходняе хрысціянства, але каля 995 г. у Венгрыю з Прагі прыехаў біскуп *Адальберт-Войцех* і паўторна ахрысціў венгерскага князя, ужо ў заходняе хрысціянства, надаўшы яму новае імя - *Стэфан* (венгерскі варыянт

ст. кароль *Вацлаў II* (1278-1305) захапіў Польшчу і ў 1300 г. стаў польскім каралём.

Суседзі чэхаў славакі да пачатку X ст. уваходзілі ў Вялікую Маравію. У XI ст. за Славакію ішло змаганне паміж Чэхіяй, Польшчай і Венгрыяй. Перамаглі венгры, і Славакія ўвайшла ў склад Венгерскага каралеўства. У 1241-1242 гг. значная частка Славакіі была разбурана нападам мангола-татараў.

6. Прыход венграў (мадзяраў) у Цэнтральную Еўропу

У канцы IX ст. у Заходняй Еўропе з'явіліся новыя заваёўнікі, *мадзяры* (венгры). Гэтыя ваяўнічыя плямёны-жывёлаводы прыйшлі з Паўночнага Урала. Іх былі суседзі і далёкія сваякі, народы ханты і мансі, там жывуць і цяпер (басейн ракі Обі). Яны прыйшлі на сярэдні Дунай і знішчылі магутную славянскую краіну - Вялікую Маравію. Іх коннае войска рабіла штогадовае набегі на суседнія народы і нават даходзіла да Атлантычнага

Помнік венгерскаму каралю *Стэфану I (Іштвану I)* у *Будапешце* (1906 г.)

- *Іштван*). Каб умацаваць хрысціянства, *Стэфан* запрасіў з Германіі нямецкіх рыцараў, і яны гвалтам пачалі хрысціць венграў і мясцовых славян. За гэта Папа *Сільвестр II* даслаў *Стэфану* каралеўскую карону, і каля 1000 г. *Стэфан* стаў каралём. Пасля смерці за заслугі перад каталіцызмам яго абвясцілі святым, а цяпер шануюць як нябеснага заступніка Венгры.

Галоўнай святыняй венгерскай дзяржавы стала *карона Св. Стэфана*, якая складаецца з двух вяноў: адзін, заходні - ад Папы *Сільвестра II*, а другі, усходні - ад імператара *Візантыі*. Карона зрабілася самастойным аб'ектам шанавання феадальнай Венгрыі, мела свой прыдворны штат, свае палачы і землі, і яе ахоўвала ганаровая варта. Усе прэтэндэнты на каралеўскі пасад хацелі ёю авалодаць. Шмат разоў карону выкрадалі і хавалі, нават вывозілі з краіны, але яна зноў знаходзілася і вярталася на радзіму.

У канцы XI ст., калі ўплыў Германіі на Венгрыю зменшыўся, адзін з венгерскіх феадалаў, які не любіў немцаў, захапіў уладу ў краіне, папрасіў новую карону ад візантыйскага імператара і атрымаў яе Таму і складаецца каралеўская карона Венгрыі з двух злучаных паміж сабою вяноў. У канцы XII ст. у Венгрыі канчаткова перамог каталіцкі ўплыў. Кароль *Стэфан* падзяліў сваю краіну на 45 каралеўскіх акруг - камітатаў, якімі кіравалі графы (*іштаны*) Ён ажаніўся з баварскай прынцэсай, і ў Венгрыю, асабліва ў гарады, пачалі перасяляцца нямецкія каланісты. У сярэдзіне XII ст. колькасць камітатаў павялічылася да 70. Пры венгерскім каралі існавала Каралеўская рада і была пасада каралеўскага намесніка. Кіраўнік венгерскай царквы з XIII ст. займаў пасаду каралеўскага канцлера. Пасля смерці першага караля ў Венгрыі з 1039 па 1070 г. змянілася 7 каралёў. У канцы XI - пачатку XII стст. венгры далучылі да свайго каралеўства славянскія землі - Славенію, Харватыю і Славонію, а пазней і Далмацыю. У 1136 г. кароль *Бэла II Сялы* аб'явіў сябе каралём *Босніі*. Таксама венгры ў XI-XII

скандынаўскіх германскіх плямёнаў данаў і свіенаў.

Віланд - "краіна дзікага вінаграду" - усходняе ўзбярэжжа Паўночнай Амерыкі, адкрытае вікінгамі.

Хутары - асобна размешчаныя на значнай адлегласці адна ад адной сялянскія гаспадаркі.

Шлях "з варагаў у грэкі" - тэрмін, якім у "Аповесці мінулых гадоў" названы гандлёвы шлях па рэках ад Балтыйскага да Чорнага мора.

НАЙВАЖНЕЙШЫЯ ПАЗДЗЕ

872 - 900 гг. - аб'яднанне нарвежскіх зямель.

874 г. - пачатак каланізацыі Ісландыі.

972 г. - разгром нямецкіх нападнікаў польскім князем *Мешкам I*.

983 г. - агульнае паўстанне палабскіх славян.

980-я гг. - адкрыццё Грэнландыі і астравоў Паўночнай Амерыкі нарвежцамі і ісландцамі.

Каля 1000 г. - аб'яднанне Швецыі.

1017-1035 гг. - уладаранне *Канута Вялікага*, караля Англіі, Даніі і Нарвегіі.

1025 г. - каранаванне кіраўніка Польшчы *Баляслава I Харобрага*.

1061-1091 гг. - адваяванне Сіцыліі ў арабаў нарманамі.

1130 г. - утварэнне Сіцылійскага каралеўства.

1241-1242 гг. - напад манголаў на Польшчу і Венгрыю.

РАЗДЗЕЛІХ.

ВИЗАНТЫЯ І ПАЎДНЁВЫЯ СЛАВЯНЕ ў X-XIII стст.

1. *Візантыя ў X - XIII стст.*
2. *Першае Балгарскае царства: працяг гісторыі.*
3. *Другое Балгарскае царства.*
4. *Утварэнне Сербскай дзяржавы.*

1. Візантыя ў X-XIII стст.

У першай палове X ст. Візантыя была ў цяжкім становішчы. У 902 г. арабы канчаткова захапілі Сіцылію. Апорнай базай арабскіх піратаў стаў востраў *Крыт*. У 911 г. яны напалі на горад *Салонікі* і істотна пашкодзілі яго. Толькі ў 961 г. візантыйскія войскі вярнулі *Крыт* у склад імперыі. Яшчэ адной праблемай былі напады славян, як паўднёвых так і ўсходніх. Войскі кіеўскага князя *Ігара* двойчы падыходзілі да муроў візантыйскай сталіцы. Аднак у 957 г. удава *Ігара* княгіня *Вольга* прыняла хрысціянства, і ў *Кіеў* прыехалі місіянеры з Візантыі.

У 963 г. імператарам стаў *Нікіфар II Фока*. Ён абмежаваў уласнасць прыватных царквы, забараніў стварэнне новых манастыроў і пачаў вайсковую рэформу. Было створана цяжказброенае

войска з вялікай колькасцю вершнікаў. Новае войска разбіла арабаў і вярнула Візантыі *Кілікію*, *Кіпр* і паўночную *Сірыю*. Наступны імператар *Іаан Цымісхій* працягваў палітыку паўночнага *Крыта*. Ён захапіў паўночную Балгарыю, усю *Сірыю* і *Палесціну*.

Далейшы росквіт імперыі звязаны з імператарам *Васіліем II*, які пасля заваявання Балгарыі атрымаў прозвішча *Балгарабойца*. Ён максімальна пашырыў межы сваёй імперыі і кіраваў ёю з 976 па 1025 гг. Акрамя Балгарыі, былі далучаны *Грузія* і часткова *Арменія*, а *Сербія* і *Харватыя* сталі васаламі Візантыі. Пасля яго смерці, а дзяцей у *Васілія II* не было, Візантыя страціла большую сілу. У 1051 г. яна канчаткова пасварылася з папскім *Рымам*, а ў 1071 г. страціла апошні італьянскі горад - *Бары*, які захапілі *нарманы*. У гэтым жа годзе армію імперыі разбілі

* Выйшаў з друку дадатковы наклад кнігі *Алега Трусава "Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)". Кнігу можна знайсці ў сядзібе ТБМ на Румянцава, 13. Купіць можна ў "Акадэмікнізе". Наклад невялікі. Спяшайцеся.*

войскі новага ворага - туркаў - сельджукаў, якія ў выніку захапілі значную частку Малой Азіі. Сітуацыя змянілася да лепшага пасля прыходу да ўлады вышэйзгаданага Аляксея I Комніна.

Эпоха Комнінаў (1081-1180 гг.). Імператар Аляксей I разбіў у 1091 г. армію печанегаў і знайшоў сабе саюзніка ў Заходняй Еўропе - Венецыянскую рэспубліку. Венецыянскія купцы атрымалі значныя прывілеі на тэрыторыі імперыі. Імператар прыхільна паставіўся да крыжаносцаў, якія пачалі крыжовыя па-

Імператар Аляксей Комнін прымае дэлегацыю крыжаносцаў на чале з Готфрыдам Булонскім

ходы ў Азію, і з іх дапамогай у 1097 г. вярнуў Нікею. Яго пераемнікі - сын Іаан II і ўнук Мануіл I - паспяхова прадаўжалі палітыку ўмацавання Візантыі. Пад кантроль імперыі перайшлі Сербія і Венгрыя (1164 г.). Каб аслабіць уплыў Венецыі, візантыйцы падпісалі гандлёвыя дамовы з Генуяй (1169 г.) і Пісай (1170 г.). У 1171 г. у Канстанцінопалі ўспыхнула народнае паўстанне супраць венецыянаў, а іх маёмасць канфіскавалі.

Аднак пасля смерці Мануіла I Візантыя значна аслабела. Яна страціла уплыў на Сербію і Венгрыю, зноў стала незалежнай Балгарыя, і ад дзяржавы аддзяліўся Кіпр, які абвясціў незалежнасць, а потым быў захоплены англійскім каралём.

Таксама новыя візантыйскія імператары вярнулі Венецыі былыя прывілеі і канчаткова аслабілі свой аічынны гандаль. На аслабелую імперыю нечакана напалі крыжаносцы і ў красавіку 1204 г. захапілі яе сталіцу. На кавалках былой дзяржавы ўзніклі Латынская імперыя і незалежныя грэцкія дзяржавы: Нікейская імперыя, Трапезундская імперыя і Эпірская дзяржава.

Латынская імперыя (Раманія). Першы латынскі імператар Балдуін I (былы граф Фландрыі) захапіў чацвёртую частку былых зямель Візантыі. Акрамя Канстанцінопаля яму на васальных умовах належалі Фракія, Салонікі, Афіны і Марэя. Яго ўладу абмяжоўвала рада з уплывовых магнатаў і прадстаўнікоў Венецыі. Аднак новая дзяржава не была моцнай. У 1205 г. крыжаносцаў разбіла балгарскае войска, а ў 1225 г. іх перамагла армія Нікейскай імперыі.

(Працяг у наст. нумары.)

Гэты артыкул пра "далікатную" тэму.

Дзе-нідзе ў Заходняй Беларусі да нашага часу драўляны туалет-шкапоўню завуць "славайкай". Канструктыўна нічога не змянілася. Славайка - невялікая будка, якая асобна стаіць над выгравной ямай з памостам, у дошках якога выразана дзірка. Дзверы славайкі замыкаюцца знутры, таксама звычайна знутры маецца цвік, на якім вешаюцца газеты ці часопісы, яны маюць дваіное прызначэнне. У дзвярах ці над імі, звычайна выразаецца акенца ў форме сэрцы ці знака бубновай масці. Гэтая канструкцыя свайму паўсюдному распаўсюджанню абавязана польскаму міністру унутраных спраў і апошняму перадаванаму прэм'ер-міністра, генералу, доктару медыцыны, папелечніку Пільсудскага **Феліцыяну Славай-Складкоўскаму**.

Неўзабаве пасля перавароту 1926 г. Пільсудскі прызначыў Славай-Складкоўскага міністрам унутраных спраў, раней ён ўзначальваў санітарную службу польскай арміі. Надаючы велізарнае значэнне гігіене, новы міністр распачаў энергічны дзеянні каб палепшыць санітарны стан у дзяржаве. Былі выдадзены прадпісанні, якія абавязвалі мясцовыя органы дзяржаўнай адміністрацыі і тэрытарыяльнага самакіравання ў сціслы тэрмін забяспечыць чысціню на вуліцах, рынках і прыватных дварах, арганізаваць падмятанне вуліц, іх ўпарадкаванне і азелененне, забяспечыць наяўнасць у кожным прыватным уладанні туалетаў і накрытых урнаў.

Тэма славоек знайшла сваё адлюстраванне ў літаратуры, гісторыі і шматлікіх успамінах. Польскія калоніі пачынаюцца за Рэмбертавым (усходняя частка Варшавы), - казаў міністр замежных спраў Юзаф Бек. Ён меў на ўвазе, што Польшча пасля 1920 г. - край небагаты і, асабліва на ўсходзе,

цывілізацыйна занябаны. Сімвалам гэтага былі дрэнныя дарогі, а таксама паўсюдны бруд і нізкі ўзровень гігіены.

Апаненты міністра горка іранізавалі, напрыклад пасля Другой сусветнай вайны хадзіў жарт пра адзінага сапраўднага палітыка ў былым урадзе - прэм'ера Славай-Складкоўскага. Ён загадаў фарбаваць платы і ставіць на падворках клазеты бо ведаў, што ў Польшчы нічога лепшага зрабіць немагчыма - пісаў пісьменнік і эсэіст Казімір Брандыс. А палітычны праціўнік Славай-Складкоўскага, рэдактар віленскай газеты "Слова" Цат-Мацкевіч, які за часы прэм'ерства Складкоўскага нават паграпіў у Картуз-Бярозу, пісаў: "*Калі ўся Еўропа будавала бамбасховішчы, Складкоўскі свідраваў дзіркі ў платах, дамацаючыся, каб уся Польшча мела платы з дроту ці каб сцягне бялілі свае хаты ... Складкоўскі меў разум, дынамічнасць і раскрыўся ў справах, да якіх дарос - перад усім у справах клазетаў і іншых санітарных рэчаў. Яго рэформы ў гэтай справе былі да такой ступені свавольныя і гэтак энергічна праводзіліся ..., што яго назвалі клазетным Пятром Валікім*".

Пакінем зласлівасць палітычным апанентам. Генерал Славай-Складкоўскі насамрэч быў энтузіястам гігіены і добра разумеў фатальны ўзровень санітарыі ў краі, дзе большасць насельніцтва свае патрэбы лацвіла "за гумном" і таму змагаўся з гэтым, чым мог - дзяржаўны ўказамі і асабістым кантролем. Пасля перавароту 1926 г. стаў міністрам унутраных спраў і выдаў першае

распараджэнне, якое прымушала насельніцтва да элементарнай гігіены: "*У туалетах неабходна часта мыць памосты і падлогі ... трэба іх добра ўтрымліваць і яны не павінны атручваць наветра навокал*", - пісаў міністр унутраных спраў ваяводам у лютым 1927 г. У 1928 г. з яго ініцыятыве выдадзена распараджэнне прэзідэнта, якое абавязала мець туалет ў кожнай асобнай сядзібе як у горадзе, так і на вёсцы.

Генерал-доктар, як звалі міністра, добра разумеў, што паперы не прымушасць да гігіены і таму выслаў у ваяводства інспекцыі, і сам ахвотна браў у іх удзел. У сваіх мемуарах, напісаных пасля Другой сусветнай вайны, пісаў, як ў пагодны майскі вечар вяртаўся з старастам павета з інспекцыі: "*Стараста падышоў да селяніна і пасля некалькіх хвілін іх размовы я пачуў:*

— Ехаў з самой Варшавы, каб пабачыць мой туалет?

Потым зноў пачуўся шэпт і пасля гэтага гаспадар пайшоў у хату, адкуль вярнуўся з кухонным ліхтаром і павеў нас вільготнай сцежкай да славайкі. Перад яе дзвярмі аддаў ліхтар старасту, выняў з святкі малаток з долатам і пачаў адбіваць забітыя цвікамі дзверы туалета. Калі мы выказалі свае здзіўленне, спакойна адказаў, што дзецям у школе ўбілі ў галаву глупства і яны не жадаюць хадзіць "за гумно" а жадаюць толькі ў туалет. А туалет для камісіі павінен быць чыстым. Таму забіў цвікамі і зараз спакойны... Калі мы ад'яджалі, былі чутны ўдары малатка - гаспадар зноў забіваў дзверы".

Генерал у мемуарах дэманстраваў пачуццё гумару і не крыўдзіўся на выкарыстанне свайго імя - а нават і сам такія туалеты называў славайкамі. Пісаў таксама: "*Адзін багаты селянін зачыніў туалет і трымаў у ім каўбасы і шынкі. Былі выпадкі, калі сцягне ставілі свае славайкі ў рад уздоўж вясковай вуліцы, бо казалі, што нейкі міністр іх патрабуе, калі ездзіць па дарогах. Такі гарадскі ў полі ср... не сядзе!*"

Знакаміты пісьменнік Мельхіёр Ваньковіч у сваёй славутай кнізе "Дзе-нідзе" (Таду і оваду) заўважаў: "*Славай-Складкоўскі быў бічам божым для старастаў, з якімі бязлітасна ваяваў за пунктуальны прыход на працу, пабелку парканаў і чыстату славоек*". Ваньковіч, далей: "*Прыціснуўшы зверху ваяводы рупліва кантралявалі справу туалетаў. Калісьці быў з віленскім ваяводам Бацяньскім на інспекцыі (ён не прызнаваў беларусаў і лічыў іх за звычайных палякаў, такіх напрыклад, як кашубаў). У кожнай гміне мы беглі адразу аглядаць славайкі*".

Леанід Лаўрэш

Славайкі

Міністр унутраных спраў, генерал Славай-Складкоўскі з рэвізійнай санітарнага стану горада прыязджаў таксама і ў Ліды. 17 кастрычніка 1928 г. яго сустрэкалі лідскі староста Багаткоўскі і наваградскі ваявода Рачкевіч, але нейкіх падрабязнасцяў прэса не паведамляла, магчыма, лідскія славайкі задаволілі строгага міністра. Я знайшоў ўспаміны пра лідскую славайку былога жыхара Ліды Яна Станіслаўскага, маці якога была з замужнага роду лідскіх Вісмантаў. Апісваючы дзядоўскую сядзібу, дзе жыла яго сям'я (недалёка ад старых каталіцкіх могілак, па вуліцы Гражыны, а раней - на Вісмантах) ён так апісаў сваю славайку: "*За домам, на неабходнай адлегласці стаяў добра выбелены вапнай белы дамок. Зваўся ён "славайкай" ад прозвішча прэм'ера Слава-Складкоўскага. Ён паўсюдна, у тым ліку і ў занябанай вёсцы, ўвёў абавязак пабудовы туалетаў, пабелкі платоў і іншых санітарных абавязкаў. Сучаснікі гэта ацанілі. Хвала яму за гэта. Наш адмысловы дамок рэгулярна абнаўляўся, ушчыльняўся, чысціўся і без націску ўладаў. Такія ж добрыя туалеты былі і па ўсёй Лідзе, але меліся і выключэнні*".

Знакаміты пісьменнік Мельхіёр Ваньковіч ў кнізе "Дзе-нідзе" заўважаў: "*Як там ні было, але славайкі палепшылі сітуацыю ... У паважных маёмых, я ідуць ў славайку, атрымліваюць ад гаспадароў ліхтар, парсон, галёшы і бізун, каб чым было мне адбівацца ад сабак*".

Славайкі праславілі генерала, але былі толькі часткай ягонага дзейнасці. Ён выдаў распараджэнне аб санітарным стане падворкаў, гагэляў, гасцінцаў, а таксама пляжаў. У другой палове 1930-х гг., як прэм'ер выдаў загады аб пачатку праектавання і будаўніцтва каналізацыі ў гарадах і мястэчках, санітарным кантролі рынкаў, продажы масла ў крамах выключана са шклянчых ёмістасцяў, напоўненых вадой і накрытых чыстай тканінай. Але з-за Другой сусветнай вайны большасць з гэтых пачынанняў засталася на паперы. Загадаў таксама фарбаваць платы, брамы і фасады дамоў прытым у адзіны, узгоднены колер. Загадаў разбіраць брыдкія пабудовы, здымаць платы-пляцёнкі з лазы і ставіць платы з дарагой металёвай сеткі. А таксама брукваць на падворках дарожкі, і яшчэ памятаў ў нашых вёсках такія ўнутраныя брукванкі.

Часта нават не хапала фарбы ці вапны. Віленскі пісьменнік Юзаф Мацкевіч пісаў пра злоўжыванні войтаў-асадынікаў у нарысе "Войты пана Мальскага": "*... будуюцца ў нас школы - і заўжды для будоўлі патрэбна вапна. Але ў мінулым годзе слыны акольнічы пана*

прэм'ера (Славай-Складкоўскага - Л.Л.) загадаў прымушова бяліць хаты, туалеты і платы. Для пабелкі патрэбна вапна. Адкуль яе ўзяць, калі раптоўна цэлы край неабходна набяліць і вышмараваць. Кошты ідуць уверх, яўрэі пачынаюць спекуляваць, а можа нават ужо і не маюць тавару? Што значыць не мець тавару?! Цэлы вагон вапны прыходзіць на чыгуначную станцыю Нёман для школы. Я ўжо добра не памятаю, ці той яўрэй меў прозвішча Зляжоўскі, ці нейкае іншае. У любым выпадку ... вапна была ноччу прададзена яўрэям для перапродажу сцяганам - бяліць платы і туалеты".

Выдаў генерал пастанову і пра санітарную ў гатэльнай справе. Тэхнічны і культурны прагрэс даваў магчымаць уладкоўваць там гігіенічныя месцы па-сучаснаму. Верагодна адзін з першых унітазаў у Лідзе быў усталяваны ў "Пецяярбургскім гатэлі" Ісака Глаўбермана, вуліца Каменская, 6. Пра гэты цуд сантэхнікі пісалі розныя аўтары.

Мельхіёр Ваньковіч ў кнізе "Дзе-нідзе" занатаваў: "*... у Лідзе пані Глаўберман, уладальніца гатэля "Пецяярбургскі", ўладаваўшы клазет са злівам вады на кухні, лопалася ад гонару. Яна горача ўгаворвала мяне скарыстацца ім. Калі сказаў, што не жадаю, яна аргументавала свой націск: "Хай пан толькі паспрабуе. Пан В. з Пэцяішы таксама не хацеў, а як паспрабаваў, дык адразу захацеў". Для Ліды гэта быў люкс і камфорт. У гатэлі стала жылі лётчыцы, і пані Глаўберман перад святамі без цырымоній забірала ў маладых афіцэраў грошы, тлумачачы, што "ўсёроўна пран'юць ...". "Ахвярай" пані Глаўберман быў таксама і лідскі ашарнік Андрэй Раствароўскі, ён пісаў: "І яшчэ, для камплекту, пра "Пецяярбургскі" гатэль ці "Пецяярбургскую цёцю". Вельмі чысты гатэль, дзе volens nolens прыходзілася пад час з'ездаў, баяў ці іншых аказій рэзерваваць сябе пакой. Уладальніца гатэля, паходзіла са старой лідскай сям'і Цыдзяровіч, выйшла замуж за добра малодшага за сябе яўрэя з Пінска Глаўбермана. Ён выконваў абавязкі пакаёвага, парцье, пасыльнага і выкідалы. Неяк, пані Глаўберман устанавіла новы клазет са спускам вады, і таму заахвочвала ўсіх настаяльцоў карыстацца ім, каб ацаніць выгоды. Казала: "Што значыць не патрэбна? Пану Ваньковічу таксама было не патрэбна, але як сеў, дык гадзіну сядзеў!"*".

Звычайныя славайкі мелі старыя школы горада, напрыклад № 5 каля замка. І толькі новыя школы, пачынаючы з № 1 і 2 (гэта зараз школа № 1) атрымалі сучаснае сантэхнічнае абсталяванне. А пры канцы 1930-х гг. у Лідзе пачалося будаўніцтва каналізацыі.

Такім чынам да словаў *ровар, рондаль (рандэляк), жалетка*, якія прыйшлі ў беларускую мову за часы міжваеннай Польшчы, смела можам дадаваць і слова славайка.

Звычайная беларуская славайка

"Дзея" ўшанавала памяць Юрка Лістапада

Выбітны змагар за беларускасць і незалежнасць краіны Юрка Лістапад нарадзіўся 7 красавіка 1897 года. Актывісты ініцыятывы "Дзея" адзначылі 120-годдзе з дня нараджэння суайчынніка вандроўкай па гістарычных мясцінах.

Юрка Лістапад быў удзельнікам Слуцкага паўстання, сябрам Беларускай Рады Слуцкага паўстання, настаўнікам, перакладчыкам, ён арганізоўваў курсы беларускага мовы і ствараў беларускія школы на Слуцчыне, удзельнічаў у выданні альманаха "Наша слова". У свой час не пабаяўся назваць сталінскі лад тэрарыстычнай дыктатурай, што будзе так званы сацыялізм на касцях зэкаў, у якіх Сталін і яго памагаты ператварылі народ. Быў арыштаваны і закатаваны бальшавікамі ў 1938 годзе ў Бамлагу ва ўзросце 41 года.

Разам з Алінай Нагорнай і гісторыкам Нінай Стужынскай вандроўнікі ўшанавалі памяць герояў Слуцкага паўстання ў вёсцы Грозаў, а пасля наведалі вёску Варкавічы Слуцкага раёна, дзе нарадзіўся Юрка (Георгій Іванавіч) Лістапад.

Гісторык Ніна Стужынская лічыць што патрыятычная дзейнасць Юрка Лістапада павінна быць у будучыні адзначана належным чынам і мемарыялізавана беларусамі.

- Гэта быў сапраўдны патрыёт Беларусі, якіх не так многа ў нас, - гаворыць Ніна Стужынская. - Яго жыццё з маладога ўзросту і да гвалтоўнай

альманаха "Наша слова", дзе Юрка Лістапад выказаў свой пункт гледжання на дэмакратычную дзяржаву. "Свабода слова і друку, веравызнання - вось гарантыя ад прыгнёту і крыўды ўлады", - пісаў змагар за Беларусь яшчэ ў тыя часы. Гэтыя яго выказванні актуальныя і да нашых часоў.

Група з 16 ўдзельнікаў гістарычнага падарожжа складалася ў асноўным з маладых актывістаў, зацікаўленых у вывучэнні гісторыі роднага краю і забытых імёнаў.

Але былі і людзі сталага веку. Анатолю Болазю, случчаніну, хутка споўніцца 70 гадоў. Мужчына шкадаваў, што пражыў жыццё, не ведаючы гісторыі Слуцчыны.

- Пра Георгія Жукава, як пра знакамітага палкаводца, ведаю з палёнак. Але не ведаў, што ён узначальваў вайсковую частку, якая задушыла слуцкае паўстанне. Настаўнік Юрка Лістапад быў актыўным удзельні-

малады чалавек са сталіцы, музыка-фрылансер, падзяліўся ўражаннямі ад вандроўкі.

- Вельмі ўдзячны арганізатарам і асабіста Ніне Стужынскай. Цікава было больш падрабязна даведацца пра Юрку Лістапада, пазнаёміцца з архіўнымі матэрыяламі яго справы, якую даследвала гіс-

смерці было падпарадкавана ідэі служэння вольнай і незалежнай Беларусі.

Па словах гісторыка, бальшавіцкія ўлады былі надта напалоханы свабодалюбным зместам ужо першага нумара

кам Слуцкага паўстання - пра яго ў Слуцку нічога не нагадвае, а Жукава стаіць помнік. Гісторыя ў нас нейкая ўся перайначаная наадварот, - гаворыць пенсіянер.

Кастусь Ахроменка -

Зінаіда Цімошак.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

"Абрады маёй краіны" працягваюцца...

Народная творчасць заўсёды пераважала ў дзейнасці нашых клубных устаноў культуры. У гэтым кірунку ў 2016 годзе ў Год культуры ў ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" стартаваў праект - адраджэнне "Абрады маёй краіны". І як паказала практыка, абудзіў у насельніцтва жывую цікаўнасць да гэтых мерапрыемстваў. Таму ў бягучым годзе

аб'яднання "Вяртанне да вытокаў" расказалі, як праводзіўся раней і як цяпер аднавілі, з дапамогай мясцовых старажылаў, гэты абрад. У выкананні вэральнага гурта "Надзея" гучалі юр'еўскія песні: "А мы Юр'е сустрачалі", "Маладая, малодачка", "У мураванай мураванцы", "Юр'ева маці ў свет пайшла", "Ідзе, ідзе карагод", "За гарою хмара ўстала".

У аграгарадку Хо-

варанчкі, прыляціце, вясну прынясіце - у-у-у". Фальклорны гурт "Талер" аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры выканаў песні-вяснянікі: "Дзякуй Богу, што вясна прыйшла", "Жаваранчкі прыляціце", "А ў лесе, лесе", "Ах ты, вясна-красна", "Моладзец, моладзец".

Напрыканцы хочацца сказаць, што нават, калі да абраднасці нашых продкаў ін-

праект - адраджэнне мае працяг. Пра нашу абраднасць шмат разоў пісала рэспубліканская газета "Культура". А ў бягучым годзе, у канцы сакавіка, завітаў тэлеканал "Беларусь-3" на здымкі перадачы "Наперад у мінулае".

Здымалі ў філіяле "Беліцкі Дом культуры" абрад "Юр'е". Удзельнікі аматарскага

раўцы здымалі абрад "Гуканне вясны". Работнікі філіяла "Ходараўскі Дом культуры" як і здаўна, праводзілі гэты абрад на ўзгорку каля лесу. Расклаўшы вогнішча, дзеці і моладзь вадзілі карагоды, падкідалі, зробленыя з паперы птушчкі, імітуючы рухі крылаў, каб паскорыць прылёт сапраўдных птушак. Дзеці з задавальненнем крычалі: "Жа-

шым разам і дабаўляюцца элементы сучаснасці, то ўсяроўна традыцыі працягваюць сваё жыццё. А гэта самая сапраўдная павязь часоў.

Г.М. Некраш,
вядучы метадыст
аддзела метадычнай і
культурна-масавай работы
ДУ "Лідскі раённы цэнтр
культуры і народнай
творчасці".

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 10.04.2017 г. у 17.00. Замова № 681.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.
Кожны падпісчык: 1 мес. - 1,24 руб., 3 мес. - 3,72 руб.
Кожны ў розніцу: па дамоўленасці.